

НАЦИОНАЛНИ МИСТИФИКАЦИИ – ОТ ПЕСЕНТА ДО СМЪРТТА

НАРОДНА ВОЛЈА

МАКЕДОНСКИ ВЕСТНИК ЗА ТЕОРИЯ, ИСТОРИЯ, КУЛТУРА И ИЗКУСТВО

декември 2014

<http://www.narodnavolja.com/articles2014/12/txt15.asp>

Доц. д-р СТОЙКО СТОЙКОВ

(Продължава от миналия брой)

В миналия брой на „Народна воля“ (октомври 2014 г.) бе публикуван текст от Сариса Параос, в който много ясно се посочва, че песента „Од как се зора зазорила...“ в сборника на Миладиновци не е била посветена на Иван Шишман, а вероятно на сръбския княз Лазар. Тезата е добре аргументирана и точна. Това не е единственият случай на фалшифициране на част от македонския фолклор с цел вкарване в него на българщина. „Народна воля“ няколко пъти е писала за изкуствено вметване на понятието българи там, дето в оригинала го няма. Това явление е живо и до днес – всеки може да се убеди, като гледа предаването на Никола Григоров, което се открива или закрива с фалшифицирана македонска песен на покойния Войо Стояновски (Каде и да одиш, каде и да шеташ...), само че, за разлика от оригинала, в който се говори за Македония, македонци и Александър, се говори, за България, българи и Аспарух. Причините за изкуствено вкарване на българи из македонските песни е същата, както и при правенето на фалшиви каменни надписи, в които да се говори за българи. Просто понятието българин се среща в македонската история недостатъчно често за целите на българската пропаганда и, още по-лошо, просто жестоко недостига онова „ние, българите“, което би доказало, че нашите предци са се чувствали българи. В случаите, когато се среща това понятие, то е външно етикетирание, някой друг го използва за хората, а не самите те за себе си. Така е и в песните. Колкото по-назад отиваме в нашия македонски фолклор, толкова по-чист от подобни пристрастия е той.

Именно това отсъствие на българщина е създавало много ядове на пионерите на българския национализъм в Македония. Когато в средата на 19 век в Македония започва да прониква българската пропаганда, поддалите се на нейното влияние се чувстват много комплексирани от обстоятелството, че на територията на Македония археологическите и нумизматични находки не са български, а пък в песните не се пее за нищо българско. Какъв смисъл има да се събират народни песни, ако в тях няма българско самосъзнание? Като дори и няма следа от българската история, царе и прочие в македонските песни? Някои от тези хора не са се сдържали и са прибегнали към фалшификация.

Посоченият от Сариса Параос пример от сборника на Миладинови не е единствен. Така се е случило и с песен №57 от сборника, в която откриваме крал Шишманин. Още титлата издава, че става дума за сръбски, а не за български владетел – българските никога не са носели титлата крал, а цар! Това се издава и от твърдението, че на този

Шишман внуци му са децата на Воин, но Воин е сърбин, не българин, той, основателят на могъщия сръбски феодален род на Воиновичите в Западна Сърбия. Тази песен е много добре известна и има множество записани варианти, и в нито един от тях не става дума за някакъв Шишман освен в този вариант. Всъщност става дума за много известния мотив за Душановата сватба.

А че е вметнат съвсем изкуствено и в песен №58, за която писа Параос, свидетелства самото име: Иван Шишман. Не Йован, а Иван! В македонска народна песен?! А в останалите македонски (защото има и няколко десетки български сред тях!) песни в сборника срещаме само Йован (виж песен №1 – „Йован Попов и самовила“, също и №30, №49 – „Сирак Йован“, №50 – „Малечок Йован“, №77 – „Йована и дервиши“, №130 – „Калина, Йован и Стоян“, №199 – „Йован и майка му“), но не Иван! Ясно е, че не може да става дума за изворна форма, а за изкуствено поставяне на името на българския цар във формата, в която е било известно в българската възрожденска литература в средата на XIX век.

В цитираните две песни имаме едни от най-ранните опити за манипулация и фалшификация на македонския фолклор с цел да се вкара нещо българско в него. След 1878 г. и създаването на български научни и културни институции в София, в България започват да се записват изведнъж множество песни, в които Крали Марко е провъзгласен за българин. Повечето от тях са събирани от Софийско. Но дори и там оригиналите не са съдържали понятието българин. Но сблъсъкът със Сърбия за Македония създава нуждата да се побългарят и Крал Марко. Сърбите са претендирали, че той е техен герой и че фактът, че е главен герой на македонския епос, всъщност значи, че македонците са сърби. Българите отговарят с фалшифициране на песните, за да направят Крал Марко българин. Сърбите не падат по-долу и в някои сборници с македонски песни, събирани от тях, се появяват твърдения, че Крал Марко говори на сръбски или че се моли на „сръбска бога“. Както се казва, при война първа жертва е истината. Това е особено вярно за пропагандна война, каквато се водеше и все още се води за Македония и нейното минало...

През последния век на османлийската власт предците ни може и да не са били особено информирани за своята вяра, но са знаели със сигурност, че всичките са християни. Нищо подобно обаче не може да се каже за понятието народност, което за хората от онова време е било чуждо. В най-старите сбирки македонски народни песни от средата на XIX в. „ние“ не се свързва с нито едно от съвременните ни национални понятия. В тях намираме да се говори за турци, гърци, сърби, българи, гюпци, чифути, латини, арапи и т.н. Но нито едно от тези понятия не се свързва с „нас“, с „ние“. Само понятието християни. „Ниа сме, сину, християни“ откриваме в сборника на Веркович (Верковиќ, Македонски народни умотворби, Книга втора, Трапезарски песни, Скопје 1985, с. 77).

Това се потвърждава от много съобщения от XIX в. От 70-80-те г. на XIX в., от времето на първото организирано и мощно нахлуване на национализма в Македония до нас е достигнала една македонска приказка в няколко варианта, които се свеждат до следното. Един човек, очевидно съмняващ се в коя пропаганда е истината – в българската екзархия или в цариградската патриаршия, насън бил отведен от ангел да

види ада и рая. Погледнал той през вратата на ада и видял множество хора. Попитал мъчещите се дали има сред тях българи, гърци, власи... Отговорили му, че има, от всеки народ има. А от кой народ няма? – попитал човекът. Отговорили му: „Само рисяни нема”. Задал същия въпрос пред райските порти – има ли тук българи или от другите народности. „Во райов, приятеле, нема никаква народнос” – отговорил ангелът. „Ами што има?” „Има само и само рисяни, што исполнуале заповедите Божи.” (Марко К. Цепенков, Македонски народни приказни, приредил Кирил Пенушлиски, Скопје 1989, т. 2, с. 79). В друг вариант на приказката невярващият пита Св. Петър за рая, а Зерзевул за пъкъла и получава подобни отговори: „Зерзевулот му казал оти во вечната мака имало от сите язици и милети саде немало рисяни” (с. 70). В тези приказка наследеното християнско съзнание и вяра е дало категоричен и възвишен отговор на онези безумни и всесъблазняващи национални борби в расо, разразили се след създаването на Екзархията в остатъците на Отоманската империя на Балканите.

Дори и в началото на ХХ в. имаме голям брой подобни примери. Ще посоча два. В началото на този век един гръцки национален активист написал следното за положението в Солунско: „Винаги когато питах (селяните – СС) какви са – ромеи или българи, те ме гледаха объркано. Първо се питаха едни други какво ли значат моите думи, след това се прекръстваха и наивно ми отговаряха: „Ами ние сме християни – какво ти означава това ромеи и българи” (Марк Мазовер, Балканот, кратка историја, Скопје 2003, 67 (по М. Avgerinos, Makedonika apomnimonevmata, Athens 1914, p. 10).

От Охридско от 1905 г. идва другият пример. Известният английски общественик Хенри Брейлсфорд отвел няколко млади селяни до една крепост и ги попитал кой я е построил. Отговорили му – „свободните хора”. А кои са били те? – „Нашите предци”. „Добре, но какви са били те – сърби, българи, гърци или турци?” – „Не са били турци, били са християни” (Марк Мазовер, Балканот, кратка историја, Скопје 2003, с. 68-69.)

Днешните национални имена в началото на ХІХ в. не са имали нито етническо съдържание, нито днешното значение. В онези времена под елин се е разбирало езичник, грък е било равно на образован гражданин и търговец, българин = на необразован селянин, земеделец, влах = на скотовъдец номад, турчин = мюсюлманин, и т.н. Примери за това намираме и в сборника на Миладиновци. В известната песен от Охрид „Колко ми са мили бугарските моми, по цел ден ми жнеат на жежконо сонце...” прилагателното бугарски е употребено именно в смисъл на земеделски, селски. Иначе защо в Охрид, където заниманието на мнозинството жители е било занаятчийство, търговия и рибарство, „бугарските моми“ се дадени само как по цел ден жънат на жежкото слънце, а не как кърпят мрежи или друго? Просто певецът пее за момите на селяните земеделци...

По-късно народът е започнал да схваща натрапваните му национални понятия просто като синоними на религиозната си принадлежност. Очевидно е това схващане в някои тракийски песни от средата на ХІХ в. – „Чифутче става българче /в черкова ще го заведем/ в черкова ще го прикръстим” (Песен №65 от сборника на Миладинови), и в множество възрожденски текстове Така е било до създаването на националните държави.

Затова съвсем закономерно е, че в най-старите македонски песни ние не откриваме национални определения, няма родина и подобно. Героите са от определен град, те си отиват в техния вилает или нахия, а не в отечество или родина, бият се, защото са юнаци или защото са принудени, или за правата вяра и срещу злото, но не се бият за родина и нация.

Идващата от Западна Европа национална идеология взема съществуващи на Балканите понятия, променя ги по съдържание и на гърба на християнския мироглед ги извежда на първо място, разделяйки и противопоставяйки християните. Балканските национализми от своята поява са насочени към разрушаване както на Отоманската империя, така и на православното единство ([1] Георги Каприев, Два травматични сюжета, Православието очи в очи с национализма и либерализма, Проблеми на православието, списание Християнство и култура, брой 9, 2004 г., 61) и за съжаление именно тези национализми легнаха в основата на съвремените балкански държави. Създадени чрез откъсване на парчета от християнския милет и най-често по пътя на схизмата, балканските държави се оформиха като фундамент на разделението и противоборството. Тези държави и нации се стремяха да превърнат църквата в „национален идеологически институт“ (Георги Каприев, Два травматични сюжета, с. 63), в инструмент на своето обособяване и оръжие срещу своите съседи.

Основна жертва в тези процеси ще се окаже Македония. Като най-централна провинция на Балканите у нея не само развитието на национализма ще закъснее, но тя ще се превърне и в бойно поле между националните пропаганди, при което ще се извършат чудовищни жестокости на гърба на македонците и ще бъдат направени нечувани кощунства. Малцина знаят например за войната за гробищата, водена между екзархистите и патриархистите, при което онази партия, която успеела да сложи ръка над общите християнски гробища, е забранявала там да се погребват привържениците на другата църква, като дори са изкопавали от гробищата и са изхвърляли погребаните. И де да беше само това!

Но въпреки всичко с появата и развитието на македонската национална идея тя скоро прониква в народните песни. Съвсем естествено, без никой да го всажда, именно понятието Македония се оформя като дума за родина, за която се борят и умират героите, които пък все по-често са наричани македонци. В началото на ХХ в. Хенри Брейлсфорд констатира: „Славяните в европейска Турция все още нямат високоразвито национално съзнание, а и малкото, което имат, е скорошно. Нямат страст за тяхната националност, а за своята земя... Нация от селяни, която тръгва с такива консервативни характеристики, бързо ще развие истински локален патриотизъм. И това фактически се е случило въпреки противните обстоятелства. Техните балади за бунт, в които думата „Македония“ се появява във всеки припев, доказват, че те вече си имат родина.“ (Хенри Ноел Брейлсфорд, Македонија, Нејзините народи и нејзината иднина, Ск. 2003, с. 184). Това е естествен процес, зародил се от самия народ, от самия му живот и често като реакция и отхвърляне на чуждия ужас, натрапен му от пропагандите. Обратно, въпреки няколкото хиляди пропагандни училища и още толкова злоупотребявани за пропагандни цели църкви в народните песни понятието българин, сърбин или грък не прониква, и особено не като свое. Това е вероятно най-добрият отговор на лъжите

относно съзнанието на нашите предци. Затова и поколения фалшификатори се опитват да подменят тези факти. Те просто защитават своите национални инвестиции, за да укрепят икономиката на националната си лъжа.

(Продължава в следващия брой)